

ÜCRET VE ASGARİ ÜCRET

Gültekin AKARCA
Hekim, <http://www.iscisinifi.org/>

Giriş

Uluslararası İşçi Birliği Genel Kurulu'nun 1865 yılında yaptığı yedi gün süren toplantılarında Marx'ın sunumu 'Ücret, Fiyat ve Kâr' başlıklı bir broşürde toplanmıştır. Bu sunumda Marx işçi sınıfı mücadelesinin en merkezi konularından birisine yanıt üretir: Ücret ve değişimi... Ücretin ne olduğu ve nasıl değiştii sorusuna verilen yanıt, kârın kaynağının ne olduğunun anlaşılmasını da sağlar. Elbette 'Ücretin ne olduğu ve nasıl değiştii?' soruları sadece bilimsel bir merakın ürünü değildir. Bunlar aynı zamanda işçilerin sermaye ile her karşılaştıklarında gündelik olarak yanıt vermeleri gereken sorulardır. Kapitalist üretim ilişkilerinin hakim olduğu bir toplumda kişiler varlıklarının toplumsal üretimini sağlamak için birbirleriyle metalar aracılığı ile ilişki kurarlar. Kişilerin üretim araçları karşısındaki konumu bu yasayı değiştirmez. İşçiler ve kapitalistler olarak ayrılan sınıfların bireyleri arasındaki ilişkiler de meta ilişkisidir. İşçiler kapitalistlere emek güçlerini satarlar ve onlardan ister aynı olarak ister para dolayımıyla geçim maddelerini ifade eden metaları alırlar. 'Ne kadar emek gücü metası ne kadar tüketim araçları metası ile değişilir?' sorusu bu nedenle sınıf mücadelesinin en temel konusunu oluşturur. Ve eğer bir bilim insanı olmanın ötesinde, aynı zamanda, Marx gibi tavrınızı işçi sınıfından yana koymuş bir militansanız 'ücret' meselesi sizin için bilimsel merakın yanı sıra politik pratiğin eylem alanı haline gelir. Sermaye ile ilk ilişki ve ilk çatışmanın konusu, ücrettir.

Ücret, Fiyat ve Kâr'ın sunulduğu tarihten yüz elli yıl sonra katıldığım, iktisat öğrencilerinden

oluşan bir grubun toplantısında, öğrencilerden birisinin Marksist bir hocamıza sorduğu soru suydı: 'Ücret düzeyleri arttığında bunun sonucu olarak fiyatlar da artar. Sonuç olarak değişen bir şey olmaz. Siz bunun aksini nasıl iddia edebiliyorsunuz?' Soruya yüklü özgüven ve sorulurken tonlamaya yansıyan meydan okuma havası elbette tek başına soru soran öğrencinin az bilgi-çok iddia korelasyonundan kaynaklanmıyordu. Bunun ötesinde soru, soruya kaynaklık eden cehaletin ne denli kökleşmiş ve katılaşmış olduğunun da göstergesiydi. Bu cehalet, o denli yaygındır ki bir üniversitenin konferans salonunun ötesinde; toplu pazarlık masalarında, parti programlarında, bildirilerde ve sloganlarda da aynı bilisizliği görmek hiç kimseyi şaşırtmaz. Oysa aradan geçen yüz elli yıla karşın bu cehaletin son bulması gerekmez miydi? Biliyoruz ki tarihsel olarak yok olmaya mahkum sınıflar, tarihi dondurmaya çalışırlar. Ve anlıyoruz ki bu eylem kimi zaman görüngüsel olarak başarılı oluyormuş.

Kapital'in önsözünde Engels, Marx'ın artıdeğer kavramını, kaynak göstermeksizin Rodbertus'tan çaldığını iddia edenlere yanıt verir. Doğrudur, artıdeğer Marx'ın buluşu değildir. Çünkü artıdeğer, Marx'tan ve Rodbertus'tan çok önce Adam Smith ve Ricardo tarafından keşfedilmişti. Ancak onlar artıdeğeri, hazır buldukları iktisadi kategorilerin bir parçası olarak kârdan ayırıştırmaksızın kavramışlardı. Bu nedenle artıdeğer, sermaye faizi ve bunun özel biçimleri olarak para faizi ve rant olarak adlandırmışlardı. Rodbertus artıdeğeri bu özel biçimlerinden ayrı, genel biçim olarak kavramış ama onu rant olarak adlandırmaktan kendisi-

ni alıkoyamamıştı. Artı değerın bu özel biçimlerinden ayrı olarak genel biçimini adıyla sanıyla Marx ortaya çıkarmıştı. Ancak bu ilerlemeyi sağlayan asıl şey Marx'ın emek ve emek gücü kategorilerini ayırabilmiş olmasıydı. Bu nedenle Marx bir başka yerde 'benim ekonomi politığe tüm katkı emek-gücü kavramıdır' diye söyler. Bu katkı sayesinde geriye kalan tüm çözümler mümkün olabilmiş ve görüngünün ardındaki gerçek, görüngüyle yaşadığı çelişkiye rağmen serimlenebilmişti. Eğer insan akli gündelik deneyime karşı bilimden yana bilinçli bir tercih kullanmazsa; tüm etkinliği onu cehaletin yeniden üretiminden başka bir sonuca götürmeyecektir. Çünkü 'Şeylerin aldatıcı görünümlerini algılayabilen günlük deneyimle yargıya varılırsa bilimsel gerçek her zaman paradokstur.' (1) İnsanlar bu paradokstan sadece gündelik algılarının yarattığı bilinci aşarak kurtulabilirler.

Meta, Değer, Emek Gücü ve Ücret

Emek gücü bir metadır ve ücret, onun değerinin para adıdır. Öyle ise öncelikle meta ve değer kavramlarının açıklanması gerekir. Daha sonra ise emek gücü metası ve ücret ele alınmalıdır.

'Değişim ilişkisine giren her şey metadır.' dediğimizde aşırı ama doğru bir genellemeye gideriz. Aşırıdır; çünkü metalar aynı zamanda emek ürünü şeylerdir. Ancak toprak vb. bizatihi köle biçiminde insanın kendisi gibi emek ürünü olmayan şeyler de değişime girerek metalaşabilirler. Bu şekilde sonradan metalaşan öğeleri tartışma dışında bırakır ve emek ürünü değişilen her şey metadır dersek; tanımımız daha net bir içeriğe kavuşur. 'Emek ürünü değişilen şey' tanımı, metaya ait temel özelliklerin açığa çıkartılması için gerekli malzemeyi sağlar. Bir şeyin değişiliyor olması için karşısında değişilen bir başka şeyin olması gerekir. Yani bir meta ancak bir başka meta ile değişilir. Bir ürünü meta yapan şey karşısındaki ürünü de meta yapan şeydir. Yani ürünler, karşılıklı değişim ilişkisine girerek birbirlerini meta haline dönüştürürler. Bu nedenle ilişkinin kendisinden soyutlandığı biçimiyle, kendi kendine meta olan şeyler yoktur. Marx'ın kullandığı örneklerle konuşursak ne yirmi yada keten bezi, ne de bir ceket kendi kendilerine meta değildirler. Onlar ancak birbirleriyle değişim ilişkisine girdikleri andan itibaren birbirlerini meta haline dönüştürürler.

Bir şeyin bir başka şey ile değişilmesi, bu değişimi gerektiren bir koşula ihtiyaç duyar. Değişime sunulan her şey bir başkası için yararlılığa sahip olmalıdır. Marx buna 'kullanım değeri' diyor. Bir şey, bir yararlılığa sahip olmalıdır. Ama bu yararlılık o şeyin sahibi olan kişi için bir yararlılık anlamına gelmez. Eğer böyle olsaydı hiç kimse kendisi için yararlılık taşıyan bir şeyi değişime sunmazdı. Bundan dolayı değişim olmazdı. Bir şeyi, bir başka şeyle değişmeye niyetlenmek ve bu işten her iki tarafın yararının olması, değişimin gerçekleşmesi için gerek şarttır ama yeter şart değildir. Tarafların neyi ne kadarla değişecekleri konusunda da hem fikir olmaları gerekir. Yani, yirmi yada keten bezi ile bir ceket değişiliyorsa neden otuz yada keten beziyle bir ceket değiştiğimizizin yanıtını verebiliyor olmamız gerekir. Metalar birbirleriyle belirli oranlarda değişilir; çünkü onları belirli oranlarda değişime zorlayan, ortak bir öze sahiptirler. Bir meta sahibi bir başka meta sahibiyile değişime girerken aslında bir yararlılığın yani kullanım değerinin taşıdığı bu öz değişir. Bu öz emektir. Pazara herkes belirli ölçüde emeklerin ürünü metalarla gelir. Emekğin ölçüsünün ne olduğu pazarda meta sahibi herkesin bildiği bir şeydir. Birbirlerine ısrarla kendi ürünlerinin ne kadar zaman harcanan emekle üretildiğini anlatırlar. Pazarlık bir anlamda bu ikna sürecidir. Marx, her metanın içerdiği, birimi emek zaman olan, o metanın üretilmesi için gerekli ortalama toplumsal emek miktarına değişim değeri ya da doğrudan değer der. Bu tanımdaki ortalama ve toplumsal tamlamaları önemlidir; bize iki metanın ilişkisinde nasıl oluyor da tüm toplumun birbiriyle ilişkisinin özetlendiğini anlatır. Bir metanın belirli bir zamanda üretildiğini varsayalım. Bunu satıcı, hele ki ürünün aynı zamanda üreticisi ise elbette bilir. Ancak alıcı, üreticinin tembellik yapıp yapmadığını, işinin ehli olup olmadığını, kullandığı emek aletlerinin tekniğinin düzeyini vb. değişkenleri bilemez. Satıcı doğru bile söylese aynı ürünü üreten diğerlerinin üretim koşullarından haberdar olmayabilir. Satıcı pazara gelirken metasının üzerine onun içerdiği emek zamanı temsil ettiğini varsaydığı bir hafta asar. Bu hafta değerın para adı yani fiyattır. Benim ürünüm x emek zamanda üretildi denilmez. Buna alıcı yabancıdır. Bunu ancak bir başka meta aracılığı ile söyleyebilir. Yani benim ürünüm y kadar

metanın üretildiği zamanda üretildi diyebilir. Böylece değerinin söylenmesini isteyen meta ile ona değerini söyleyen metanın içerdiği emekler, onları birbirlerinden ayıran emeklerin somut niteliklerinden soyunmuş olurlar. Şimdi değerinin söylenmesini isteyen metanın ve buna değerini söyleyen metanın içindeki emekler, aynı emek olarak görülebilir. Meta üretimi gelişip bütün metalara değerini söyleyen bir meta ortaya çıktığında bu kendisini meta para olarak ortaya koyar. Meta para, altındır. Meta para geri kalan tüm metaların içerdiği emeklerin soyutlandığı, yani soyut emeğin billurlaşmış halidir. Bu özellik tarihsel olarak altını evrensel eşdeğer yapar. Bu tarihsel aşamalardan sonra satıcı ürünüm y gram altın ya da onun itibari ifadesi z Lira/Dolar/Euro vb. diyebilir. Paranın bize söylediği şey, değerini soyut insan emeği yani niteliklerinden arınmış bir metanın üretilmesi için gerekli ortalama toplumsal emek olduğudur. Toplumsal emek, bireysel emeklerden oluşur ama onun gibi somut bir niteliğe sahip değildir. Toplum baktığımızda terzi emeği, dokumacı emeği, doktor emeği vb. görebiliriz; ancak ortalama toplumsal emeği göremeyiz. Olmadığı ya da hayali olduğu için değil; toplumsal ilişkiye ait olduğu için böyledir. Onun varlığını bize para söyler. Kendi dilince, kendi meşrebince. Öyle ise değer dediğimiz şey toplumsaldır. Toplumsal ilişkinin dışında değerden söz edilemez. Anlatılanlar Marx'ın Kapital'inin birinci cildine aşına olanlar için bilindik şeylerdir. Ancak biz bu konunun üzerinde özellikle duruyoruz. Çünkü sıklıkla ücretin bir metanın değer ifadesi olduğunu unutan ve onu kendinde şey olarak kavrayan anlayışlarla karşılaşıyoruz.

Meta ve değer kavramlarını konunun ihtiyaç duyduğu kadarıyla ele aldığımız göre şimdi bir meta olarak emek gücü ve onun değer ifadesi olan ücrete geçebiliriz. Marx'ın büyük başarısının emek ile emek gücü ayırımını keşfetmesi olduğundan söz etmiştik. Üretme eylemi ile bu eylem için gerekli nitelikler birbirinden farklı şeylerdir. Marx bu farkı 'Emek kapasitesi diyen emek demiş olmaz; tıpkı sindirim kapasitesi diyenin sindirim demiş olmayacağı örneğindeki gibi' (2) diyerek açıklar. Emek gücü, kişinin üretebilmek için ihtiyaç duyduğu tüm niteliklerdir. Bu niteliklerin tüketilmesinin ardından yerine konması için gerekli değer ile bu niteliklerin harekete geçirilmesi ile ortaya çıkan

değer arasındaki fark kapitalistin emek gücünün sahibinden yani işçiden sızdırdığı artı değerdir. Emek gücünün yani üretebilme kapasitesinin bir meta olabilmesi için tıpkı herhangi bir metanın taşıdığı gibi niteliklere sahip olması gerekir. Bunlar kullanım değeri ve değişim değeridir. Kapitalist için emek gücünün kullanım değeri, onun artı değer üretebiliyor olmasıdır. Ancak bir kullanım değeri onun sahibi için bir yararlılık olarak anlam taşıyorsa değişimin olamayacağı belli olduğuna göre; tıpkı diğer metalarda olduğu gibi, emek gücünün kullanım değerinin yani onun üretebilme kapasitesinin emek gücü metasının da sahibi için bir yararlılığı olmaması gerekir. Eğer kişi kendisi üretim araçlarına sahipse üretebilme kapasitesini satmaz. Bu nedenle emek gücünün meta olarak ortaya çıkışı, emeğin üretim koşullarından ayrılmasının yani üreticinin mülksüzleşmesinin sonucu olmuştur.

Emek gücünün değerinin ölçüsü de tıpkı diğer metalarda olduğu gibi yeniden üretilmesi için gerekli emek zamandır. Emek gücü sahibi, belirli bir saatliğine kullanım hakkını devrettiği metası kapitalist tarafından tüketildiğinde; bu metasını yerine koymak zorundadır. Bunun için de geçim maddelerine gereksinim duyar. Emek gücünün yenilenmesi, geçim maddelerinin tüketilmesi ile mümkün olur. Öyle ise emek gücünün değeri bu geçim maddelerinin içerdiği emek zamanının toplamı kadar olmak zorundadır. Metanın nitelikleri unutulduğunda emek gücünün değerinin tespiti basit bir hesap işi gibi görünür. Eğer kişinin günlük, haftalık, aylık ve yıllık tüketmesi gereken metalar toplamı biliniyorsa bu metaların değerlerinin toplamından emek gücünün değerine ulaşılabilir. Bu basit akıl yürütme bugün gerek asgari ücret tespit süreçlerinde, gerekse toplu sözleşme görüşmelerinde olsun sıkça kullanılan ve her iki tarafın da başvurduğu yöntemdir. Oysa yukarıda metanın değerinin ancak toplumsal olarak belirlenebileceği, kendinde şey olarak metanın değerinden söz edilemeyeceği anlatılmıştı. Aynı zorunluluk emek gücü metası için de geçerlidir. Emek gücü metasının değerinin; onun yenilenmesi için gerekli metalar toplamının değerini temsil etmesi ile emek gücü metasının yenilenmesi için gerekli olduğu varsayılan metaların toplamından değere ulaşılması, çok farklı iki yaklaşımdır. İlki meta

sahiplerinin ilişkisinde ortaya çıkar; ikincisi ise tamamen teknik bir varsayım olarak masa başında üretilir. Konu emek gücü olunca metalar arası ilişkinin biçimi, emek-sermaye ilişkisi yani emek gücü metasının sahibi olan işçi ile tüketim mallarının sahibi olan kapitalistin ilişkisi biçimini alır. İşçi ve kapitalistin ilişkisinde karşı karşıya gelenler tekil emek gücü ve tekil sermaye değildir; tıpkı iki meta değişime girdiğinde tekil metaların değişiminden söz edemediğimiz gibi. Bu açıklama yukarıda anlatılanları unutan ve değişim değeri kavramından uzak okuyucu için anlaşılabilir bir şey gibi gelebilir. Öyle ya, iki meta sahibi metalarını değiştirirken nasıl olur da tekil bir ilişkiden söz edilemez. Eğer değişilen şeyi tek başına kullanım değerleri olarak görürsek sanki burada bir yanlış var gibidir. Oysa değişilen şey, kullanım değerlerinin taşıyıcılığını yaptığı değişim değerleridir. Değişim değeri soyut insan emeğinin ifadesidir. Bu bir işçinin emek gücü için de geçerlidir. Kapitalistle, emek gücünü belirli bir süreliğine (örneğin bir işgünü) satmak için anlaşan işçinin, karşılığında elde edeceği değer de yine soyut insan emeğinin ifadesi olmak zorundadır. İşçi emek gücünü tüketip bunu yerine koymak için bir ücret talep eder. Ancak tükettiği emek gücü tekil işçilerin emek gücü olarak görülmez. Böyle olsaydı her bir işçinin biyolojik farklılıklarına göre farklı ücretlerden bahsediyor olmamız gerekirdi. Oysa kapitalist belirli bir işin gerektirdiği emek gücü için belirli bir ücret öder. O işin gerektirdiği emek gücünün miktarı ise tıpkı diğer metalarda olduğu gibi toplumsal bir ortalama olarak belirlenir. Yani emek gücünün değerini oluşturan emek de yine soyut emektir. Bu emeğin hangi ortalama tekabül ettiği diğer tüm tekil emeklerin tekil sermayelerle girdiği ilişki ile ama toplumsal olarak belirlenir. Bu değer para ifadesinin yani fiyatın her zaman değeri ifade edip etmediği meselesi, değer kendisinin toplumsal bir ortalamanın ifadesi olup olmadığından bağımsızdır. Emek arz ve talebinin dengede olduğu koşullarda ortaya çıkan ücret düzeyi, karşı karşıya gelen satıcıların örgütlülük düzeyleri ve devletin müdahalesi veri kabul edildiğinde, emek gücünün değerine tekabül eder. Ancak bu değer mutlak ve sabit bir büyüklük olarak ortaya çıkmaz. Tanım, tüketilen üretebilme kapasitesinin yerine konması için gerekli metalar toplamının içerdiği değerle yapıldığı sürece; işçinin

alışkanlıklarının, gereksinimlerinin değişmesinin sonucu olarak; ertesi gün aynı üretkenliğe ulaşmasını sağlayacak meta içerikleri süregelen olarak farklılaşır. Eğer böyle olmasaydı işçiler aynı yulaf ezmesi ile yüzlerce yıl, tükettikleri aynı emek gücünü yerine koyarlardı. Oysa değişen alışkanlıklar ve farklılaşan gereksinimlerle birlikte üretkenlik kapasitelerini yerine koyma süreci de değişime uğrar. Avrupa'da bir işçi yıllık tatiline gitmeksizin aynı verimliliğe sahip olamazken, Çin'de bir işçi fabrika içlerine tanzim edilmiş raflarda yatarak bir önceki üretkenlik düzeyinde çalışabilir. Ancak zaman içerisinde Çinli işçinin de emek gücünü yenileme alışkanlıklarının değişmeyeceğini kim söyleyebilir. Keza emek üretkenliğinin toplumsal ölçekte arttığı ve emek gücünün değerini oluşturan metaların değerlerinin düştüğü koşullarda; sınıf mücadelesi ile eski gerçek ücret düzeyi korunamıyorsa, emek gücünün değeri düşer. Bu durum emek gücü sepetini oluşturan metaların kitlesinin artışına rağmen olabilir. Bunlara ek olarak genel fiyat dalgalanmaları gibi durumlar anlık değişimler yaratabilir. Bu faktörler bize tıpkı herhangi bir metanın değerinin genel eşdeğer ilişkisi olmaksızın yani metanın değerini ona toplum adına söyleyen bir meta olmaksızın bilinmeyeceği önermesinde olduğu gibi emek gücünün değerinin de sermaye ile ilişkiye geçmeksizin ve ortalama toplumsal emeği temsil eden para ya da aynı olarak metalarla değişmeksizin bilinmeyeceğini söyler. Yani emek gücünün değeri değişim ilişkisine dışsal süreçler tarafından ne tespit edilebilir ne de belirlenebilir. Öyle ise masa başında belirli bir meta kitlesinin nominal fiyatları üzerinden ücret düzeylerinin belirleniyor olmasının anlamı nedir?

Buraya kadar yazdıklarımızdan okuyucu ortada bir oyunun döndüğünün farkına varmış olmalıdır. Yapılan şey, emek gücünün değerini temsil eden bir ücretin değil tam tersine emek gücünün değerinden sapan yani emek gücünün değerinin altında bir ücret düzeyinin işçiye dayatılmasıdır. İyi ama emek gücünün değerinin altında bir ücret politikası nasıl var olabilir? Çünkü tanımımız emek gücünün değerinin onun ertesi gün aynı üretkenlikle çalışmasını sağlayacak bir büyüklükte olmasına karşılık gelmesini gerektiriyordu. Bunu sağlayan yegane unsur, yedek sanayi ordusunun büyüklüğüdür. Bir kez işçinin emek gücünün değeri emek ser-

maye ilişkisinin dışında teknik bir meseleye indirildiğinde; düzey önce fiziksel alt sınıra daha sonra bununda altına çekilir. Böylece emek gücünün değerinin altında bir ücret alan işçinin emeği, Marx'ın ifadesiyle yağmaya uğrar. İşçi örneğin kırk yıllık bir üretebilme kapasitesine sahipse bunu bu süreden daha erken bir zaman diliminde karşılığını almaksızın tüketir. Eğer nüfus onun olağan ortalama sürenin altında tükenen bu emeğinin yerine yenisini ikame edecek yedek sanayi ordusunu barındırıyorsa, sistem işlemeye devam edebilir. Bu nedenle ülkemizde yedek sanayi ordusunu tahkim eden göç, doğurganlık vb. nüfus politikaları moral değil nesnel temellere dayanır.

Toplumsal Yeniden Üretim ve Emek Gücünün Yeniden Üretimi

Marx "Üretim sürecinin toplumsal biçimi ne olursa olsun, bu sürecin sürekli olması ya da periyodik olarak aynı aşamalardan geçmesi zorunludur. Bir toplum tüketmekten nasıl vaz geçemezse, üretmekten de aynı şekilde vaz geçemez." der (3). Bu nedenle her yıl tüketim mallarının olduğu gibi üretim araçlarının da yeniden üretilmesi gerekir. "Üretimin koşulları aynı zamanda yeniden üretimin koşullarıdır." (4). Eğer üretim feodal tarzda gerçekleşiyorsa yeniden üretim de feodal tarzda olur. Kapitalizmde ise toplumsal yeniden üretim, sermaye ilişkileri biçimini alır. Tüm üretim araçları gibi tüketim mallarının da ilk sahibi kapitalist olduğuna göre tüketim mallarına ulaşabilmenin koşulu, sermaye ile değişim ilişkisine girmek olmasıdır. Toprak sahipleri tartışma dışına alınır; mülksüzler için varlıklarını toplumsal olarak üretebilenin yegane yolunun bu değişim ilişkisi olduğu görülür. Böylece kişinin varlığının devamı, emek gücünün yeniden üretimi anlamına gelir. Bir an özel mülkiyete bağlı üretim ilişkilerinden bağımsız koşullar varsayalım; böyle bir toplumda emeğin üretimin koşulları ile ilişkisinin amacı dolaysız biçimde toplumun yeniden üretimi olabilir. Öte yandan kapitalist üretim ilişkilerinde emeğin üretim koşullarıyla ilişkisinin amacı, emek gücünün yani değişen sermayenin yeniden üretimi olarak görülür. Toplumun yeniden üretiminin sermaye dolayımı ile gerçekleşmesinin konumuzu ilgilendiren birkaç sonucu vardır. İlk; dünün, toplumun gelişimini insanın gelişiminde gören soylu

düşünce ortadan kalkar. Şimdi sermayeyi en fazla büyüten emeğin kutsandığı bilinç biçimi, toplumun tüm dokularına nüfuz eder. Üretim ilişkilerinin aşılmasına yönelmediği sürece insanı yücelten çağrılarının dünün toplumunu çağıran romantik iç çekişleri olmaktan başka bir anlamı kalmaz. Bu çığlıklar yaşamın somut gerçeklerinin gürültüsü arasında boğulur gider. Toplumun yeniden üretiminin, emek gücünün yeniden üretimi anlamına geldiği bir üretim tarzında üretken olmayan nüfusun varlığı da bu yasa ile belirlenir. Çocukların varlığı, tükenen işçi sınıfının yeniden üretimi ile ilişkili olduğu ölçüde anlam kazanır. Üretken olup üretimde yer alamayanlar yedek sanayi ordusunu oluşturur. Yaşlıların toplum içindeki varlığı, emek gücünün değerinin bir parçasından oluşan bir fon tarafından karşılanır. Ve en son çalışmayacak durumda olan malullerin durumu toplumsal bir kaza/hata olarak değerlendirilip sigorta kurumlarına havale edilir. Faal emek ve yedek emek ordusu çıkarıldıktan sonra geriye kalan nüfusun imhası ile korunması arasındaki yegane bariyer, işçi sınıfının mücadelesidir. Sınıf mücadelesinin gelişkin olmadığı, emek gücünün değerinin bu kesimlerin asgari ihtiyaçlarını kapsamadığı yada kolektif sermaye olarak devleti korumacı politikalara zorlayacak bir tarihsel hafıza oluşmadığı koşullarda, bu kesim yok oluşa terk edilir.

Asgari Ücret ve Toplu Sözleşme

Asgari ücret sınıf mücadelesinin bir kazanımıdır. Kapitalistler arasındaki rekabetin önlenmesi için icat edilen azami ücret sözleşmesinin ters yüz edilmesidir. İşçilerin kapitalistlerle girdiği pazarlığa bir set çeker. Ancak yenilgi koşullarında tüm kazanımların yozlaşması gibi asgari ücret oyununda da kurallar değişir. İş gününde, sendikalarda, tekil veya toplu sözleşmelerde olduğu gibi... Oyunun kuralları oyunun amacını ifşa eder.

Asgari ücret tespit komisyonu; özel sermaye, kolektif sermaye ve tercihen sarı sendikanın belirlediği beşer temsilciden oluşur. Toplantı yeter sayısı ondur. Yani komisyon işçi temsilcileri almaksızın da karar alabilir. Çalışmalarını ve görüşmelerini gizli yürütür. Üyeler bu gizliliği korumakla yükümlüdür. Böylece işçi temsilcilerinin sermaye ile yürüttükleri görüşmelerde sınıflarına ihanetleri saklı tutulur. Asgari ücret belirleme kıstasları;

ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durum, ücretliler için geçim indeksleri, fiilen ödenmekte olan ücretlerin genel durumu ve geçim şartlarıdır. İşçinin kapitaliste ne sattığı değil ne kadarla yetinebileceği göz önünde bulundurulur. Doğal olarak bu ölçütler arasında emek gücünün değerinin ne olduğu yer almaz; tartışılmasına da izin verilmez. Oysa herhangi bir meta sahibinin metasının fiyatını pazarda belirlerken ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumun ölçüt haline gelmesi ne kadar saçma ise emek gücü metasının değerinin belirlenmesinde aynı kıstasların ölçüt olması da o kadar saçmadır. Bir kriz anında emek gücü metasının fiyatları her nasılsa ekonomik koşullar tarafından belirlenirken, kimse kapitalistlere metaların fiyatlarını düşürmesini önermez. Aynı biçimde pazara götürülen metaların fiyatları masa başında icat edilmiş bir takım indeksler tarafından da tayin edilmez. Örneğin Ulusal Domates Fiyatı Tespit Komisyonu tarafından bir kilo domatesin üretiminde şu kadar tohum, bu kadar gübre, su, kimyasal vb. tüketilmiştir; öyle ise domatesin pazar fiyatı şu kadar liradan az olmaz denilmesi ne kadar saçma ise Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından emek gücünün değeri şu kadar ekmek, bu kadar peynir, şu kadar ayakkabının fiyatının toplamıdır demek de o kadar saçmadır. Bu durum nasıl domatesin değerini/fiyatının onun içerdiği değeri oluşturan değişmeyen sermayenin, değişen sermayenin ve artı değer (ya da kârın) toplamından oluşmasını engellemiyorsa, işçinin emek gücünün değerinin de onu oluşturan metaların değerleri toplamından oluşmasını engellemez. Oyunun son kuralı ise uyuşmazlık durumlarında grev hakkının olmamasıdır. Bir pazarlık masasında işçinin elindeki tek pazarlık unsuru olan üretmeme hakkı böylece elinden alınır. Uzunca zamandır sınıf mücadelesinde grev iş bırakma ile eş anlamlı kullanılır olmuştur. İş bırakma işçinin tekil olarak üretme eyleminden çekilmesi anlamına gelir. Yedek sanayi ordusunun varlığı tek tek işçilerin üretme eyleminden çekilişini sadece kendilerini açlığa mahkum etmeleri ve yenilgiyi baştan kabul etmeleri anlamına getirir. İş bırakma eylemi bir sınıf eylemi değildir. İster tek bir işçi olsun, isterse tek tek işçilerin toplamından oluşan bir grubun eylemi olsun sınıfsal değil bireysel bir tutumdur. Oysa işçiler üretim araçları karşısında ortak

bir tasarrufta bulduklarında sınıf olurlar. Sermayenin sermaye niteliği sadece çoğalma yetisini yitirdiğinde kaybolur. İşçi sınıfının sermayeyi varlığının vazgeçilmezliğine ikna edebileceği ve teslim alabileceği tek koşul üretimin durdurulmasıdır. Bu nedenle grev iş bırakma değil işin durdurulması eylemidir. İşin durdurulması tehdidini içermeyen hiç bir pazarlık gerçek bir pazarlık niteliği taşımaz. Böylesi koşullarda yürütülen görüşmeler sadece göstermelik bir oyun olabilir. Bugün beş-altı milyon arası kayıtlı işçi için yürütülen asgari ücret görüşmeleri; ne işçilerin bilgisine açıktır ne de işçilerin sonuçları kabul etmeme hakları vardır. Bu hak hem yasalar, hem de işçi sınıfının örgütlülüklerine hakim olan yanlış bilinç tarafından gasp edilmiştir.

Bu oyun tek kişilik bir oyun değildir. Oyunda sermaye işbirlikçilerinin rollerini anlıyoruz. Onlar devletin olanaklarıyla, sırf bu masalarda otursunlar diye yaratılmış araçlardır. Ancak anlaşılmaz olan; sahneye oyun bozucu olarak çıkması gerekenlerin de kendilerini oyunun kurallarına bağlı hissetmeleridir. DİSK'in araştırma dergisi DİSK-AR'da yayınlanan Kasım 2016 ve Aralık 2017 Asgari Ücret Raporları incelendiğinde her iki metnin de referansının İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa Sosyal Şartı ve ILO'nun kararları olduğu görülür. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ndeki atıf asgari ücretle ilgili olan 23. maddeyedir. Madde şöyle der: 'Çalışan herkesin, kendisine ve ailesine insanlık onuruna yaraşır bir yaşam sağlayan ve gerektiğinde her türlü sosyal koruma yolları ile de desteklenen adil ve elverişli bir ücret hakkı vardır'. Keza aynı içeriğin farklı bir dille ifade edildiği Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın 4(1) maddesi alıntılanır: 'Tüm çalışanların, kendileri ve ailelerine iyi bir yaşam düzeyi sağlamak için yeterli, adil bir ücret alma hakkı vardır'. Aynı içerik ILO'nun tavsiye kararında görece daha somut bir biçime sahiptir: 'Asgari ücretin tespitinde işçilerin ve ailelerinin ihtiyaçlarının ülkedeki genel ücret seviyesinin, hayat pahalılığının, sosyal güvenlik yardımlarının ve diğer sosyal grupların görece yaşam standartları dikkate alınmalıdır'.

Burjuva akıl, toplumu hayalde oluşturulmuş insanların toplamı olarak vaaz eder. Sınıfsız, tarihsiz bir toplum tanımını kabul ettiğinizde toplumu

oluşturan her bireyin aynı öze sahip olduğunu da kabul etmek zorunda kalırsınız. Böylece burjuva toplum bilimi, bu hayali insan özünü keşfetmenin ve bu özle nasıl ilişki kurulacağı konusunda fetvalar üretmenin bilimi haline gelir. Bir burjuva toplum bilimcinin insanın özünü en yakın olduğunu düşündüğü an, gerçeklikten en uzak olduğu andır. İdeoloji bir sınıfın kendi çıkarlarını toplumun tümünün çıkarları olarak sunmasından başka bir şey değildir. Bu nedenle burjuvazi ne zaman kendi çıkarlarını herkesin çıkarları olarak sunmak ister, o zaman insanın özüne dair hurafelere sığınır. Şimdiye değin insanın en derinlerinde ne insanlık onuru denilen şeyi keşfedebilen bir bilim çıkmıştır ne de iyi bir yaşamın evrensel ölçütlerini sıralayabilen birileri. İşçilerin bu kavramları gördükleri yerde sormaları gerektiğini ezber ettiğimiz bir tek soru olmalıdır: Kimin için iyi? Sınıflı bir toplumda her şey görecedir. Göreceliğin zeminini ise çıkarlar belirler. Burjuvazi ile işçi sınıfının çıkarları ortak olamayacağı için, ortak özleri de yoktur. Burjuvazi kişileşmiş sermayedir. Onun özünü sermaye oluşturur. Sermaye ölü emektir; Yani işçilerden; tershanelerde, işliklerde, atölyelerde, fabrikalarda, bürolarda, ofislerde vb. sızdırılan yaşam. DİSK için referans oluşturan metinler her nasılsa 'sınıf yerine 'insan hakkı' kavramına yaslanır. Türkiye işçi sınıfı tarihinde çok özel bir konuma sahip olan bir örgütün hangi tarihsel sürecin sonucu olarak bu savrulmayı yaşadığı apayrı bir tartışma konusudur. Fakat bu tartışmaya girmeksizin, pekala içinde devindiği paradigmanın kodlarına dair çıkarsamalar yapabiliriz. DİSK'e göre asgari ücret, evrensel sosyal bir haktır ve devlet bu hakkı korumakla yükümlüdür. Raporda 'Asgari ücret bir fedakarlık konusu değildir. Anayasanın devlete yüklediği bir yükümlülük ve sosyal hukuk devleti ilkesinin gereğidir. Asgari ücret müzakeresi bir ticari alışveriş değil, iş hukukunun işçiyi koruma ilkesinin gereğidir.' (5) denilirken DİSK Başkanı bir röportajında aynı devleti "Türkiye'de devlet en büyük işverendir" (6) diye tanımlar. "Türkiye'de" vurgusu göz ardı edildiğinde "en büyük işveren devlettir" tespiti sanki DİSK'in dayandığı devlet anlayışına itiraz gibidir. Raporda geçen sosyal hukuk devleti göndermesi ise apaçık devleti sınıflar üstü bir konuma yerleştirir. Ortada yürütülmesi gereken bir devlet tartışmasının olduğu açıktır. Devlete yaklaşım sınıf hareketinin en sorunlu alanlarından biri-

dir. İster özel olarak "Türkiye'de" devlet, isterse genel olarak devlet her koşulda sınıf iktidarını imler. İşveren devlet sadece bir varyant, sermayenin kolektif ve dönemsel çıkarları için genel olarak devletin aldığı biçimlerden biridir. Türkiye'de devletin bu biçimi İzmir İktisat Kongresi kararlarınınca yeni bir sosyete (sermaye sınıfı) yaratmak için cılız burjuvazi tarafından üretilemeyen tüketim mallarının, sermayenin ihtiyaç duyduğu ulaşım, alt yapı, enerji ve hammaddelerin kolektif sermaye olarak devlet tarafından üretilmesi amacının ürünüdür. Dönemseldir ve sermayenin ihtiyaçları farklılaştığı anda bu biçim de değişir. Devletin sınıf karakterini iş verip vermemesi değil hangi sınıfın çıkarlarını temsil ettiği belirler. Burjuvazi gibi devletlerde iş vermez; sömürü amacıyla işçinin emek gücünü satın alırlar. Kapitalist üretim tarzında devlet, 'iş vermediğinde' de burjuva devlettir. Devleti sınıflar üstü bir konuma yerleştirmek devlette temsil olunan ilişkilerin de sınıf dışı bir zeminde tanımlanmasını koşullar. Sınıfsız devlet, sınıfsız bireylerin (insanların) toplamından oluşan bir toplum anlayışının devletidir. Sonuç, işçi ile kapitalistin karşı karşıya geldiği her noktada farklı sınıfsal çıkarların ortadan kaybolması; bunun yerini insanca yaşam, insanlık onuru, adil ücret gibi kavramların almasıdır. Böylece işveren devlet tarafsızlığını yitirmiş, hakem olma, adil olma yetilerini kaybetmiş, bozulmuş velhasıl özünden sapmış devlet olarak görünür. İşçi sınıfına yapılan çağrı sermayenin kolektif çıkarlarının temsilcisi devleti teşhir eden ve sömürü ilişkilerinin tümüne yönelen bir mücadele çağrısı olmaktan çıkar, devletin 'aslına' yani sınıflar üstü konumuna, sosyal devlete dönmesine dair bir çağrı halini alır. Sonuç işçi sınıfının en genel ücret mücadelesinin burjuvazi ile işçi sınıfı arasında çatışma alanından, devletin yani burjuvazinin kolektif çıkarlarının temsilcisinin insaf alanına taşınmasıdır. Vicdanı olmayanlardan vicdan, insafı olmayanlardan insaf dilenilir. Bu, yenilginin dilidir. Artık işçinin sermaye ile savaşımının konusu; ücret, işgünü, sömürü, sınıf iktidarı olmaktan çıkar, belirsiz bir genel demokrasi talebine dönüşür. Genel demokrasinin ölçütü ise demokratik ülkelerin (!) metinlerinde yazılıdır: İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Avrupa Sosyal Şartı, ILO, bla bla. En demokratik burjuva toplum dahi kristalize olmuş ölü emek üzerinde yükselir.

Onur, şeref, namus gibi moral değerler kapitalist öncesi toplumlara ait, sözel hukuk alanının unsurlarıdır. Bu toplumların içinde devindiği üretim ilişkilerinin üst yapısal ifade biçimleri onları maddi kılar. Ancak kapitalist üretim ilişkilerinin üzerinde yükselen burjuva hukuk bu değerlerin temsil ettiği ilişkilerin molozları üzerinde inşa olur. Katı olan her şey buharlaşır. Geriye ideolojinin duvarlarını ören bir tortu kalır. Varlığını yeniden üretmenin koşullarından uzaklaştırılmış ve ürettiği artı değer kendisinden koparılıp alınan işçi sınıfı için bu tortu da iş gününün ilk dakikasında sıvılaşır yiter.

Verili asgari ücret müzakeresi bir ticari alışverişin gaspa dönüşmesinden başka bir şey değildir. Kapitalist üretim ilişkileri var olduğu sürece en iyi hali bir pazarlık olmaktan öte anlam taşımaz. Bu durumun reddi işçinin yegane metası emek gücünün meta niteliğinin inkarına karşılık gelir. Asıl olan emek gücünün meta niteliğinin inkarı değil ona meta niteliği veren ilişkilerin aşılmasıdır. Kapitalist üretim ilişkilerinden bakıldığında bir iş günü için karşılığı olarak ödenen ücrette somutlanan adalet algısı, geleceğin üretim ilişkilerinden bakıldığında kaybolup gider. Tıpkı emeğin alınıp satıldığı köleci toplumda adil görünen ilişkilerin; kapitalist toplumda adaletsiz görünmesi gibi. Bunun gerçekleşmesi için işçi sınıfının bir sınıf olduğunun bilincine ulaşması gerekir. Sınıf bilincinin vasatı sınıf savaşıdır. Sınıf savaşı ancak sınıfların karşı karşıya gelmesinin sonucu olabilir. Bu nedenle DİSK Başkanı'nın 'Asgari ücret uyuşmazlık halinde grev hakkının da kullanılabilmesi bir toplu pazarlıkla belirlenmeli ve görüşmeler kamuoyuna açık yapılmalıdır.'(7) perspektifi ile devleti ehlileştirme mücadelesi arasındaki tercih DİSK'in olduğu gibi, sınıf mücadelesinin de geleceği için tayin edici önemdedir.

Toplu Pazarlık ve Asgari Ücret

Asgari Ücret, Marx'a göre 'emek gücünün değerine tekabül eden ücret'tir' (8) Ücret Fiyat ve Kar'da ise şöyle söyler: 'Farklı nitelikteki emek-güçlerinin üretim giderleri farklı olduğu gibi, farklı üretim alanlarında kullanılan emek-güçlerinin değerleri de farklı olmak zorundadır. Bu nedenle, ücretlerde eşitlik haykırışı bir yanılığa dayanır; asla yerine getirilemeyecek saçma bir taleptir. Bu talebin kaynağı, öncülleri

kabul edip sonuçlardan kaçınmaya çalışan hatalı ve yüzeysel bir radikalizmdir. Ücret düzeni temelinde, emek-gücünün değeri de tüm diğer metaların değeri gibi saptanır; ve tıpkı farklı türden emek güçlerinin farklı değerlere sahip olmaları ya da bunların üretiminin farklı emek miktarlarını gerektirmesi gibi, emek-güçlerinin emek pazarındaki fiyatları da farklı olmak zorundadır. Ücret düzeninin temelleri üzerinde kalınarak, eşit ya da hatta adil ücret talebini haykırarak, kölelik düzeninin temelleri üzerinde özgürlük istemeye benzer. Sizin neyi haklı ya da adil bulduğunuzun bir önemi yoktur. Sorun, verili bir üretim düzeni içinde neyin zorunlu ve kaçınılmaz olduğudur.' (9). DİSK'in 2017 raporunda dillendirdiği 'Asgari ücret bütün çalışanlar için ortak saptanmalıdır' talebini nasıl anlamak gerekir? Bu bakış açısının tek haklı gerekçesi asgari ücretin, basit emeğe tekabül ettiğine dair yaklaşım olabilir. Ancak asgari ücretli işçiler basit emek değil güvensiz emektir. Asgari ücretliler herhangi bir sendikası olmayan, kapitalist ile bireysel sözleşme imzalayan, farklı iş kollarından ve farklı niteliklere sahip işçilerden oluşur. İçerisinde yeni mezun mühendisler de, inşaat işçileri de, hizmet sektörü işçileri de bulunur. Kaldı ki basit emek bir soyutlamadır. Her emek belirli oranda bileşik emeğe karşılık gelir. Kapitalistin tükettiği emek gücü, iş koluna ve işyerindeki iş bölümüne göre farklılaşır. Öyle ise emek gücünün değer ifadesinin de bu farklılığa tekabül etmesi beklenir. Bu farklılık masa başı hesaplamalarla değil toplu pazarlık süreçleri ile emek gücünün değerine tekabül eden bir ücreti ifade edebilir. Bir ulusal pazarda, emeğin hareketinin önünde engellerin var olmadığı varsayıldığında, her işkolunda pazarlıkla belirlenen ücret, emek gücünün değerine tekabül eder. Bu değer üzerine çıkan ücret düzeyi bize, emek gücünün değerinden sapan fiyatı verir. Emek gücünün değeri ile fiyat arasındaki ilişkiyi, yedek sanayi ordusunun durumu ve işçilerin örgütlülük düzeyi yönetir. Diğer metalarda olduğu gibi o işkolunda talebi geçen arz fazlası, ücret düzeyinin baskılanmasına neden olur. Benzer biçimde talebin altında kalan emek gücü arzı ise ücretleri emek gücünün değerinin üzerine çıkartır. Emek gücünün pazar içinde hareketi dengiyi yaratır. Teorinin pratik karşılığının gözlenebilmesinin temel koşulu, yedek sanayi ordusunun varlığı ve düzeyidir. Bu nedenle sınıf mücade-

lesinin olmazsa olmaz konusu, işsizliğe yönelik mücadele yani iş günü mücadelesi olmak zorundadır.

Her toplu pazarlık aynı zamanda bir güç dayatmasıdır. Çünkü 'eşit haklar arasında son sözü güç söyler.' (10) Kapitalistler, işçinin ücretini emek gücünün değerinin fiziksel alt sınırına hatta onun da altına çekmeye çalışırken; işçiler, ücreti emek gücünün değerinin üzerine çıkarmaya, sömürüyü sınırlandırmaya çalışır. Sermayenin karşısına tek başına çıkan işçinin, emek piyasasında arz talep yasalarının durumu veri kabul edildiğinde, hiç bir şansı yoktur. Çünkü onun özgürlüğü emek gücünü hangi kapitaliste satacağını belirleme hakkı ile sınırlıdır. Toplu pazarlık eğer grev hakkı ile tahkim edilmemişse bir oyundan öte anlam taşımaz. İşçi, emek gücünün değerini ancak; işçinin emek gücü üzerindeki bireysel tasarrufuna tekabül eden iş bırakma ile değil üretim araçları ve üretim süreci üzerindeki tasarrufunu ifade eden iş durdurma ile alabilir.

Tüm anlatılanların sonucunda şu ilkeler toplu pazarlık ve asgari ücret görüşmeleri için tartışmaya açılabilir:

1. Devlet ve sermayenin ortaklaşa sergilediği 'Asgari Ücret Oyunu' reddedilmelidir.

2. Asgari ücret, her iş kolunda, teknik iş bölümünde işçilerin konumuna göre ayrı ayrı belirlenmelidir.

3. Asgari ücret, grevin bir hak olarak tanındığı toplu pazarlık sonucunda belirlenmelidir. İşçilerin grev için hazırlanmadığı ya da sermayenin grevi bir hak olarak tanımadığı hiç bir pazarlık meşru kabul edilmemelidir. Grevleri iş bırakma olarak tanımlayan yaklaşım terk edilmelidir. Grev, işçinin ortak kararı ile işi durdurmasıdır. İşçilerin ortak kararına rağmen üretimde bulunan işçi; grev kırıdır.

4. Toplu pazarlık görüşmelerinde masaya getirilen talepler, işçi sınıfı demokrasisine uygun yöntemlerle kolektif olarak belirlenmelidir. Emek

gücünün değerini temsil eden ücret sadece işçilerin ortak karar ve mücadelelerinin sonucu olarak ortaya çıkabilir.

5. Görüşmeler sınıfa açık ve sınıfın seçtiği temsilciler tarafından yürütülmelidir.

6. Devlet, görüşmelerin bir tarafı olarak kabul edilemez.

Sonuç

Bir üniversite öğrencisinin fiyatı, maliyetin üzerine eklenen kâr faiz ve rantın toplamından ibaret sanması belki kabul edilebilir. Metanın değerini, üretim sonucunda ortaya çıkan bir büyüklük olarak değil de dolaşımında eklenen parçaların sonucu olarak görürseniz; ücretlerin artışı fiyatların artışına tekabül edebilir. Tüm bilgisi burjuva akademinin kendisine sunduklarıyla sınırlı öğrenci size bunu böyle anlatacaktır. İşçi sınıfının en önemli silahı Materyalist Tarih Bilimi'dir. Materyalist Tarih Bilimi işçi sınıfını taraf kıldığı gibi işçi sınıftan yana taraf olanlarında bu silahla donanmaları gerekir. Ancak bu koşulda tarih öznesiyle buluşabilir.

Kaynaklar

1. Marx, K. (2006). Ücret Fiyat Kar, Evrensel Basım Yayın, s.48.
2. Marx, K. (2010). Kapital, Yordam, cilt1, s.175.
3. Marx, K. (2010) Kapital, Yordam Yayınları, Cilt 3, s. 547
4. age.
5. DİSK-AR, 2017 Asgari Ücret raporu.
6. <http://sendika62.org/2017/12/arzu-cerkezoglu-ilesoylesi-asgari-ucret-tartismasi-bir-fedakarlik-konusu-degildir-463547/> (Erişim tarihi: 09.07.2018).
7. age.
8. Marx, K.(1998) Artı Değer Teorileri. Ankara. Sol yayınları. Cilt 1, s49.
9. Marx, K. (2006) Ücret Fiyat Kar. Evrensel Basım Yayın. s.59.
10. Karl, MARX.ö Kapital, Cilt 1, Sf: 249, 2. Baskı, Sol Yayınları.●